

een Erasmushuis
in
Rotterdam

Oktober 2005

Gré Ploeg, OntwikkelingsBedrijf gemeente Rotterdam

Een Erasmushuis in Rotterdam?

Van oudsher heeft Rotterdam een bijzondere band met Desiderius Erasmus. De geleerde, schrijver en humanist werd in 1466 als Gerrit Gerritszoon in de Wijde Kerk-straat nabij de Laurenskerk te Rotterdam geboren. Hij noemde zich Erasmus Roterodamus, Erasmus van Rotterdam. De Rotterdammers zijn altijd heel trots op hem geweest. Het portret van de geleerde figureerde op stadsplattegronden. Op zijn geboortehuis was een bord in drie talen aangebracht. Al in de eerste helft van de 16^e eeuw werd een standbeeld voor Erasmus opgericht, het eerste in een reeks van vijf.

Een bezoek aan het geboortehuis en het standbeeld van Erasmus was in de Gouden Eeuw een vast onderdeel van het programma voor vreemdelingen die Rotterdam aandeden. Het stads-bestuur legde met haar hoogwaardige bezoekers steevast een krans bij het standbeeld. Zo werd Erasmus in de loop der tijd het symbool van Rotterdam. Vandaar de Erasmus universiteit en de Erasmusbrug, die de herinnering aan Erasmus tot in lengte van jaren levendig houden.

Het huis van Erasmus wist daar echter niet van te profiteren. Eind 18^e eeuw raakte het geboortehuis in verval en werd uiteindelijk afgebroken. Als boetedoening werd in de 19^e eeuw in de zijkant van de op deze plek opgetrokken bioscoop Thalia een kopie van de oorspronkelijke gevel gebouwd. Op 12 mei 1940 werd de bioscoop bij het bombardement vernietigd.

Na de oorlog kreeg Erasmus --- wellicht mede door de kritische biografie van Huizinga uit 1924 --- geen herkenningspunt terug in Rotterdam. Dit nu, blijkt een gemiste kans. Rotterdam heeft een Erasmushuis nodig.

Actualiteit

500 jaar na dato blijkt het gedachtegoed van de grootste en beroemdste Rotterdammer aller tijden, de filosoof, schrijver en humanist Desiderius Erasmus Roterodamus, hoogst actueel te zijn. Erasmus, die leefde van 1466 tot 1536, bracht na de donkere middeleeuwen de verlichting naar Nederland en Europa. Hij pleitte vanuit een christen-humanistische levensbeschouwing voor respect en verdraagzaamheid voor andersdenkenden en het aangaan van een open dialoog. Hij 'bemoeide' zich met alle aspecten van de maatschappij en was ervan overtuigd dat wijsheid, zachtmoedigheid en een juiste levenshouding het resultaat zijn van goed onderwijs en een goede opvoeding.

Met zijn boeken stimuleerde en daagde hij mensen uit na te denken over moraal en maatschappij. Meer nog dan in de tijd van Erasmus bestaat in onze huidige tijd de behoefte om op een redelijke en geestelijk gezonde manier met de problemen van een pluriforme samenleving en een globaliserende wereld om te kunnen gaan. Het gaat om vaardigheden die in een moderne stad als Rotterdam een belangrijke rol spelen om de stad leefbaar te houden.

Destijds was het een Rotterdammer die aandrang op gematigdheid en tolerantie van andersdenkenden.

“Ik hoop op meer ‘Erasmussen’ in Rotterdam”

Orhan Kaya, gemeenteraadslid, nov. 04, na de moord op Theo van Gogh

Het is daarom tijd voor een centrum waar een hernieuwde kennismaking met de filosofische, morele en ethische principes die Erasmus voorstond, kan plaatsvinden. Informatie, educatie, voorlichting, ontmoeting en dialoog over (stedelijke) samenlevingsvraagstukken, met voor- en nadelen, exposities, conferenties, debatten en cursussen. Rotterdam en het Erasmushuis als ontmoetingsplaats en Erasmus als inspiratie- en ideeënbron en als wegwijzer.

Een Erasmushuis in het hart van de stad zal Rotterdam weer op de kaart zetten als ‘stad van Erasmus’. De oude traditie, dat het Erasmushuis het oriëntatiepunt is voor de Rotterdammer en de bezoeker, wordt in ere hersteld en kan op een eigentijdse manier gestalte worden gegeven. Rotterdam krijgt zo een belangrijk stuk van haar verleden terug.

Korte historie van de aanzetten om tot een Erasmushuis te komen

Sinds de herdenking van de 450e sterfdag van Erasmus -1986 – staat het thema Erasmushuis weer in de belangstelling.

In 1988 stelt de directeur van de Laurenskerk een plan op voor een Erasmushuis in de kerk. In 1992 verwerpt het bestuur dit plan, voornamelijk uit geldgebrek.

In 1998 stellen de directeuren van het Gemeentearchief en het Schielandhuis op verzoek van wethouder Kombrink een notitie op voor de oprichting van een Erasmushuis in Rotterdam, á la het Rembrandtshuis in Amsterdam. Het komt er niet. In 1999 verenigt een groep Erasmusdeskundigen en -liefhebbers zich tot de Initiatiefgroep Erasmuspaviljoen. Het paviljoen zou nabij de EUR moeten komen, met een Erasmustuin in het Arboretum Trompenburg. De financiering is grotendeels rond. Zij bieden dit plan aan de gemeente aan voor het Culturele Hoofdstadjaar. Er komt geen reactie op.

In 2002 besluiten de Bibliotheek en de EUR hun activiteiten rond Erasmus te bundelen, onder de titel Erasmus Center. De Bibliotheek beheert de Erasmuscollectie en wil deze digitaliseren. De EUR wil een Erasmus Masterclass for Early Modern Studies instellen.

Vanaf 1994 hoorde mw. Gré Ploeg (als hoofd van het City Informatiecentrum van dS+V en OBR) regelmatig de opmerking dat het bijzonder vreemd is dat Rotterdam geen Erasmushuis heeft. Vooral in relatie tot de ‘upgrading’ van het Laurenskwartier werd van een dergelijke culturele instelling veel verwacht. In 1999 hoorde zij van het initiatief om tot een Erasmus-paviljoen nabij de Erasmus Universiteit te komen. In 2001 woonde zij enkele debatten bij uit het programma ‘Rondom Erasmus’ van het Humanistisch Vredesberaad. In 2002 werd zij op verzoek van directie OBR betrokken bij het 90-jarig bestaan van de EUR. Weer werd daar het gemis van een Erasmushuis

betreurd. Toen besloot zij zich ervoor in te zetten dat Rotterdam bij het 100-jarig bestaan van de EUR --- in 2013 --- een Erasmushuis heeft.

Begin 2003 gaf directie OBR haar opdracht om te inventariseren welke ideeën en plannen er op dat moment met betrekking tot een Erasmushuis in Rotterdam leven.

Stedelijk draagvlak

Uit gesprekken met een twintigtal vertegenwoordigers van instanties komt duidelijk naar voren dat er een breed stedelijk draagvlak voor een Erasmushuis in Rotterdam is. Veel van de gesprekspartners hebben meegewerkt aan eerdere aanzetten om tot een Erasmushuis te komen en zagen tot hun teleurstelling die inspanningen niet doorgezet worden. Inmiddels zijn zij allen weer enthousiast (gemaakt) en hebben zij zich bereid verklaard mee te werken omdat zij de tijd rijp achten om nu door te zetten.

Erasmushuis: winst voor de stad

Deze ervaringsdeskundigen zijn het erover eens, dat het Erasmushuis veel voor de stad kan betekenen. Zij vinden ook, dat het Erasmushuis meer functies moet vervullen dan een simpel bezoekerscentrum, waar de Rotterdammer zijn zondagsgasten mee naar toe neemt, zoals de Rotterdammers in de zeventiende en achttiende eeuw deden. Het Erasmushuis zal vier functies krijgen. Het zal bovendien zodanig in de stad worden ingebed, dat de omgeving er van zal profiteren.

1. Lokale cohesie

Het Erasmushuis gaat een belangrijke plaats innemen bij het bevorderen van de cohesie van de Rotterdammers, omdat Erasmus symbool staat voor het samen leven. Erasmus stelde de mens centraal i.p.v. de staat of de kerk en 'bemoeide' zich met vrijwel alle aspecten van de samenleving. Het is ongelooflijk dat zijn ideeën en aanbevelingen vrijwel naadloos passen op de huidige samenleving. Erasmus pleitte voor vrijheid van meningsuiting en zag humor, spot en ironie als belangrijke voorwaarden voor de dialoog tussen mensen. Op deze wijze schreef hij vaak tegen de eigengereidheid en gelijkhebberigheid van vooral de gezagsdragers in zijn tijd. Maar ook tegen de heersende misstanden, zoals oorlog en geweld. Hij schreef vele brieven tegen de oorlog, die hij zag als een uiting van beestachtigheid die mensen onwaardig is. Met zijn boeken stimuleerde en daagde hij mensen uit na te denken over moraal en maat-chappij.

Erasmus wilde iemand met respect voor zijn medemensen zijn. Die bereid is zich in ander-mans standpunten te verplaatsen en te verdiepen, om van anderen te leren. Verdraagzaamheid betekende voor hem het zich open stellen voor anderen en de bereidheid om de eigen stand-punten te herzien. Dogmatisme en fundamentalisme waren hem vreemd en hij had dan ook een grote afkeer van fanatisme. Het Erasmushuis zal voorop gaan in initiatieven om vanuit de levenshouding van Erasmus

de cohesie tussen de Rotterdammers te bevorderen. Erasmus wil de geen ernst maar eruditie, cultuur en beschaving gevormd door oprechtheid, deugdzaamheid en vooral plezier.

In navolging van Erasmus gaat het Erasmushuis toewerken naar een type burgerschap van de Rotterdammers, waarbij zij hun handelen baseren op humanistische waarden als vrije dialoog, kritisch denken, tolerantie, respect en verantwoordelijkheid voor omgeving en medemens. De burgers zijn zo in staat tegenstellingen te overbruggen en conflicten op geweldloze wijze te hanteren en op te lossen.

“De gemeente Rotterdam moet de waarden van Erasmus een hoge prioriteit geven,

waarmee zij in Europa een voortrekkersrol kan spelen.”

Prins Hassan bin Tallan van Jordanië, voorzitter Europees debat normen en waarden, dec. 04

2. Het symbool van Rotterdam

Erasmus mag dan symbool voor de stad staan, het is niet veel mensen duidelijk wat er achter dit symbool zit. Achter het symbool bestaat een grote leegte. In oktober is een onderzoek gehouden in de Koopgoot naar de bekendheid van Erasmus bij Rotterdammers en bezoekers. 60 % weet NIET wie Erasmus was. Van de 40% die dat wel zeiden te weten, gaf 25% aan dat hij de ontwerper van de brug was. 15% wist dat hij eeuwen terug leefde en iets met boeken of zo te maken had.....

Het Erasmushuis zal de symboliek gaan invullen. In de onbekendheid van Erasmus onder de Rotterdammers zal verandering komen. Het Erasmushuis wil het gedachtegoed van deze be-roemdste burger van Rotterdam in ere herstellen en verder uitdragen en wel zo, dat de Rotter-dammer zich erin herkent en eraan verknocht raakt.

Het Erasmushuis zal zo de citymarketing van Rotterdam op twee manieren vergemakkelijken. Allereerst, omdat de inwoners van Rotterdam zich iets kunnen voorstellen bij hun 'Erasmiaan zijn' en als zodanig trots kunnen worden op hun stad. Trots op de eigen stad is een belangrijke voorwaarde om citymarketing succesvol te laten zijn. Bovendien, omdat Erasmus in de communicatie van Rotterdam naar de buitenwereld van symbool tot icoon kan worden en een icoon de communicatie veel gemakkelijker maakt.

3. Cultuurtoerisme

Oriëntatiepunt

Voor de gasten van de Rotterdammers en voor de toeristen wordt het Erasmushuis een bezoekerscentrum. Het wordt het punt van waaruit de gasten van de stad zich virtueel, mentaal en fysiek kunnen oriënteren op Rotterdam. Het Erasmuscentrum zal dus een duidelijke oriëntatiefunctie uitoefenen. Nu komen regelmatig groepen buitenlanders naar het beeld van Erasmus op het Grotekerkplein, waarna zij verdwaasd in het rond kijken.

In het Erasmushuis zullen zij voortaan warm ontvangen worden en informatie verkrijgen, niet alleen over de vele facetten van de persoon Erasmus en over zijn gedachtegoed maar ook over de veelzijdigheid van de stad en haar bekoorlijkheden.

Trekker van cultuurtoeristen

Waar kunnen toeristen en stadsbewoners nu een authentieke belevenis meemaken over de beroemdste Rotterdammer ter wereld? Over de hele wereld --- vooral ook in Japan --- wordt het gedachtegoed van Erasmus bestudeerd. Dus overal bestaan potentiële bezoekers van onze stad, mensen die zichzelf een beeld hebben gevormd van Erasmus van Rotterdam en die hun idee van hem willen toetsen. Maar waar wordt hun nieuwsgierigheid bevredigd? Niet in Rotterdam! Er is een Erasmushuis in Anderlecht/Brussel en een in Bazel/Zwitserland, maar in zijn geboortestad zoekt men tevergeefs naar een plaats waar Erasmus en zijn gedachtegoed levend worden gehouden. Dat kan natuurlijk niet.

Erasmus is vroeger altijd deel geweest van de Rotterdam promotie en zou dat weer moeten worden. In de omvangrijke Erasmuscollectie --- de verzameling van 30.000 boeken en geschriften van en over Erasmus in de Bibliotheek Rotterdam --- en het door de beeldhouwer Hendrick de Keyser gemaakte standbeeld van Erasmus bezit Rotterdam uniek cultureel erfgoed.

4. Stedenbouwkundige setting

Cultuurplein

De ideale locatie voor het Erasmushuis is het Grotekerkplein, in het hart van Rotterdam, vlak-bij de plaats waar zich het geboortehuis van Erasmus bevond en waar nu het Erasmusbeeld staat.

Het zal een publiekstrekker van formaat worden. Zodra het zijn deuren geopend heeft, zal het direct een stroom bezoekers naar het plein trekken. Een horecaterras op het plein brengt onmiddellijk de levendigheid op gang. In samenwerking met o.a. de Laurenskerk, het Laurens-pastoraat en de EUR zal een activiteitenprogramma worden opgezet.

Daarnaast moet het Erasmushuis een betere situatie voor het Erasmusbeeld creëren en wel zo dat het beeld beschermd is tegen acties van onverlaten en toch deel blijft van de openbare ruimte.

In of naast het gebouw zou een omsloten tuin of binnenhof gecreëerd kunnen worden. Erasmus zelf geeft de inspiratie voor huis en tuin in zijn *Convivium religiosum*.

Het Grotekerkplein met het Erasmushuis en de Laurenskerk wordt het stralende en levendige middelpunt van het Laurenskwartier.

Geen lange termijn traject

In mei 2003 adviseerde de toenmalige directeur van de dienst Stedenbouw, mw. ir M. Schoen-makers, om niet 10 jaar met dit fantastische initiatief te gaan slepen, tot nieuwbouw in 2013, maar op korte termijn --- desnoods in een tijdelijke behuizing en niet met alle functies --- gewoon te starten. Als tijdelijke locatie adviseerde zij om

vooral een gebouw aan het Grotekerk-plein te kiezen, waardoor 'de loop' naar dit plein op gang kan komen.

Het is nu de tijd om het Erasmushuis te vestigen. Rotterdam kan meeliften op de golf van interesse voor Erasmus n.a.v. van de verkiezing van de Grootste Nederlander Aller Tijden en van de schreeuw om verdraagzaamheid en dialoog (dé thema's van Erasmus). Het is niet voor niets, dat in november vorig jaar het CBK in de Nauwe Kerkstraat (die voor de oorlog de Wij-de Kerkstraat was) een spreuk van Erasmus in neon heeft laten aanbrengen: "Er is een wijze zothed en een dwaze". Een donkere lijn daarnaast duidt het 16e eeuwse geboortehuis aan.

Stand van zaken

Inmiddels zijn met enkele belangrijke partners die onmisbaar zijn om een Erasmushuis op te richten, concrete afspraken gemaakt over samenwerking. F. Meijer (toenmalig directeur Centrale Bibliotheek) en de professoren J. van Herwaarden en R. van Friedeburg (EUR) hebben verklaard dat zij met de gemeente willen samenwerken om

--- naast hun eigen activiteiten binnen het virtuele Erasmus Center --- te komen tot de realise-ring van een Erasmushuis, als fysieke plek in de stad.

In juni '03 spraken zij namens het Erasmus Center met het OBR af om de processen om te komen tot oprichting van beide instituten, zeer nauw op elkaar af te stemmen.

In maart '04 zijn het OBR en de Hogeschool Rotterdam overeengekomen dat het Erasmus-huis een 'leerhuis' wordt voor derdejaars studenten Vrijetijdsmanagement. De Hogeschool verplicht zich ertoe elk jaar studenten in het Erasmushuis allerlei functies te laten vervullen als stageopdracht. Het Erasmushuis draagt zorg voor stagewaardige activiteiten.

Vanaf januari '05 vinden regelmatig overleggen plaats met de leden van de initiatiefgroep, om te komen tot een inhoudelijke programmering van het Erasmushuis.

Op 28 oktober is de Stichting Erasmushuis Rotterdam opgericht.

Indien de besluitvorming en de fondsenwerving positief verlopen, zou in de tweede helft van 2006 met een publiekscentrum kunnen worden gestart.

Functies die een Erasmushuis zou moeten uitoefenen:

1. publieksinformatiebalie (cultuurtoerisme)
2. winkel (boeken, beeldjes, grafieken, penningen, schrijfsets, Erasmiana enz.)
3. startpunt voor Erasmuswandelingen
4. horeca, met terras op Grotekerkplein
5. leeszaal (met bibliotheek)
6. studieceterum met pc's (gelinkt aan Erasmus Center en EUR)
7. algemene tentoonstelling, met vaste opstelling van gevelsteen geboortehuis, schilderijen enz.
8. wisselende tentoonstellingen (in relatie met tijd en gedachtegoed van Erasmus, bijv. over Hendrick de Keyser / maker van het beeld, tijdgenoten (Thomas More e.a.)
9. organiseren van lezingen, cursussen, workshops, culturele evenementen, manifestaties e.d.
10. als paraplu fungeren voor alle partijen die zich op een coherente samenleving richten (initiatieven versterken, krachten bundelen, financiën genereren, promotie organiseren)
11. stimuleren van populaire uitgaven over het gedachtegoed, leven en werken van Erasmus
12. initiëren van speciale herdenkings- cq feestdagen / stedelijke tradities
13. samenstellen van lespakketten voor scholen over samenleving en verdraagzaamheid
14. rondreizende tentoonstelling voor scholen
15. culturele invulling van het Grotekerkplein
16. bewaken beheer Erasmusbeeld.

Samenwerking zoeken met:

- a. het Erasmushuis in Anderlecht (middeleeuws gebouw met ommuurde tuin waar Erasmus in 1521 vijf maanden verbleef; trekt meer dan 100.000 bezoekers per jaar);
- b. het Erasmushuis in Bazel;
- c. de Amerikaanse Erasmus of Rotterdam Foundation;
- d. de Stichting Praemium Erasmianum in Amsterdam;
- e. de Erasmus Birthday Lecture in Leiden;

f. de initiatiefnemers van een Erasmus Academie in Gouda;
enz.